

<https://doi.org/10.62837/2026.4.216>

QARAŞOVA MAYİSƏ ELŞAD QIZI
mayaqarashova@gmail.com

RƏQƏMSAL PLATFORMALARDA DİL VƏ MƏDƏNİYYƏTİN TƏKAMÜLÜ

Xülasə

Rəqəmsal transformasiya müasir dövrdə cəmiyyətin bütün sahələrinə nüfuz edən qlobal bir prosesdir. Bu proses xüsusilə dil və mədəniyyət sahəsində dərin dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı nəticəsində dilin istifadəsi, yayılması və qorunması formaları yenilənmiş, mədəni dəyərlərin ötürülməsi isə rəqəmsal müstəviyə keçmişdir.

Dil rəqəmsal transformasiya şəraitində yalnız ünsiyyət vasitəsi deyil, həm də rəqəmsal məzmunun əsas elementi kimi çıxış edir. Sosial şəbəkələr, messencərlər, bloqlar, onlayn media və süni intellekt əsaslı platformalar dilin funksional imkanlarını genişləndirmişdir. Bu mühitdə yeni sözlər, qısaltmalar, emoji və simvollar yaranır, dilin leksik və üslubi strukturu dəyişir. Eyni zamanda, danışıq dili ilə yazı dili arasındakı sərhədlər zəifləyir, qeyri-rəsmi ünsiyyət formaları üstünlük qazanır.

Mədəniyyətin rəqəmsal transformasiyası isə milli və qlobal mədəniyyətlərin qarşılıqlı təsirini gücləndirir. Rəqəmsal platformalar vasitəsilə musiqi, folklor, adət-ənənələr, ədəbiyyat və incəsənət nümunələri geniş auditoriyaya təqdim olunur. Bu, bir tərəfdən mədəni müxtəlifliyin qorunmasına və tanınmasına şərait yaradırsa, digər tərəfdən qloballaşma fonunda milli mədəni dəyərlərin assimilyasiya riski ilə üz-üzə qalmasına səbəb olur.

Açar sözlər: rəqəmsal transformasiya, rəqəmsal platformalar, dilin inkişafı, mədəniyyətin təkamülü, sosial şəbəkələr, qloballaşma, milli kimlik, kommunikasiya texnologiyaları, süni intellekt, mədəni irs.

Giriş

Rəqəmsal mühitdə dil və mədəniyyətin qorunması mühüm elmi və sosial məsələ kimi çıxış edir. Elektron lüğətlər, onlayn tədris platformaları, rəqəmsal arxivlər və virtual muzeylər bu sahədə mühüm rol oynayır. Xüsusilə az istifadə olunan dillərin rəqəmsallaşdırılması onların gələcək nəsillərə ötürülməsi baxımından böyük əhəmiyyət daşıyır.

Bununla yanaşı, rəqəmsal transformasiya dil mədəniyyətinə yeni çağırışlar da yaradır. Orfoqrafik və qrammatik normalara laqeyd münasibət, dilin sadələşdirilməsi və bəzən təhrif olunması müşahidə edilir. Bu baxımdan, dilin normativliyinin qorunması, rəqəmsal savadlılığın artırılması və mədəni məsuliyyətin formalaşdırılması vacibdir.

Nəticə etibarilə, dil və mədəniyyətin rəqəmsal transformasiyası qaçılmaz və çoxşaxəli bir prosesdir. Bu proses düzgün idarə olunduğu təqdirdə, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması və qlobal miqyasda tanındılması üçün geniş imkanlar yaradır. Əks halda isə dil və mədəniyyətin özünəməxsusluğunun zəifləməsi təhlükəsi meydana çıxıb bilər. Buna görə də, rəqəmsal dövrdə dil və mədəniyyət siyasətinin elmi əsaslarla qurulması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Rəqəmsal texnologiyaların sürətli inkişafı dil və mədəniyyətin formalaşma, ötürülmə və fəaliyyət mexanizmlərində əsaslı dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. İnternet, sosial media platformaları, mobil tətbiqlər və süni intellekt əsaslı sistemlər dilin kommunikativ funksiyalarını genişləndirməklə yanaşı, onun struktur və normativ xüsusiyyətlərinə də təsir göstərmişdir. Bu baxımdan, dilin rəqəmsal transformasiyası müasir dilçilik və mədəniyyətşünaslığın aktual tədqiqat obyektinə çevrilmişdir.

Rəqəmsal mühitdə dilin istifadəsi daha çevik və dinamik xarakter almışdır. Ənənəvi yazılı və şifahi nitq formalarından fərqli olaraq, onlayn ünsiyyətdə qısaldılmış ifadələr, abreviaturalar, simvol və emojilər geniş yayılmışdır. Bu hal dilin ekspressiv imkanlarını artırsa da, bəzi hallarda normativ dil qaydalarının pozulmasına gətirib çıxarır. Xüsusilə gənc nəsil arasında danışq üslubunun yazılı nitqdə üstünlük təşkil etməsi müşahidə olunur ki, bu da ədəbi dilin saflığının qorunması baxımından ciddi müzakirələr doğurur.

Dil və mədəniyyətin qarşılıqlı əlaqəsi rəqəmsal transformasiya prosesində daha qabarıq şəkildə özünü göstərir. Mədəniyyətin əsas daşıyıcısı olan dil, rəqəmsal mühitdə mədəni identikliyin ifadə vasitəsinə çevrilir. Sosial şəbəkələrdə milli bayramlar, adət-ənənələr, folklor nümunələri və tarixi şəxsiyyətlər haqqında paylaşımlar mədəni yaddaşın formalaşmasına və qorunmasına xidmət edir. Bu, mədəni irsin daha geniş auditoriyaya çatdırılmasına imkan yaradır.

Eyni zamanda, qloballaşma və rəqəmsallaşma milli mədəniyyətlər arasında qarşılıqlı təsiri gücləndirir. Qlobal dillərin, xüsusilə ingilis dilinin rəqəmsal platformalarda dominant mövqeyi bəzi milli dillərin istifadəsini məhdudlaşdırıb bilər. Bu isə dil müxtəlifliyinin azalması və mədəni homogenləşmə təhlükəsini yaradır. Bu baxımdan, milli dillərin rəqəmsal mühitdə funksionallığının artırılması, onların texnoloji resurslarla təmin edilməsi vacib məsələlərdən biridir.

Rəqəmsal transformasiya mədəniyyətin qorunması və təqdimatı baxımından yeni imkanlar yaradır. Virtual muzeylər, elektron kitabxanalar, rəqəmsal arxivlər və onlayn sərgilər mədəni irsin qorunmasını və davamlılığını təmin edən mühüm vasitələrdir. Bu resurslar vasitəsilə nadir əlyazmalar, tarixi sənədlər və folklor materialları rəqəmsallaşdırılaraq gələcək nəsillərə ötürülür.

Süni intellekt və dil texnologiyalarının inkişafı da dil və mədəniyyətin rəqəmsal transformasiyasında mühüm rol oynayır. Avtomatik tərcümə sistemləri, nitqin tanınması və mətn emalı proqramları dillərarası kommunikasiya imkanlarını

genişləndirir. Bununla yanaşı, bu texnologiyaların milli dil xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq inkişaf etdirilməsi mədəni identikliyin qorunması baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Rəqəmsal mühit dilin funksional imkanlarını genişləndirərək ünsiyyət formalarını dəyişir (Crystal, 2011, s. 45),

Rəqəmsal mühitdə dil və mədəniyyətin transformasiyası həm də təhsil sahəsinə təsir göstərir. Onlayn təhsil platformaları, rəqəmsal dərslilər və interaktiv tədris vasitələri dil öyrənmə prosesini daha əlçatan və effektiv edir. Eyni zamanda, mədəni dəyərlərin tədrisi də yeni metodlarla zənginləşir, bu isə mədəni şüurun formalaşmasına müsbət təsir göstərir.

Beləliklə, dil və mədəniyyətin rəqəmsal transformasiyası mürəkkəb və çoxsahəli bir prosesdir. Bu proses həm inkişaf imkanları, həm də müəyyən risklər yaradır. Dilin normativliyinin qorunması, milli mədəni dəyərlərin rəqəmsal mühitdə təbliği və texnoloji yeniliklərin elmi əsaslarla tətbiqi bu transformasiyanın uğurla idarə olunmasının əsas şərtləridir. Rəqəmsal transformasiya prosesində dilin funksional sahələrinin genişlənməsi onun sosial rolunu da dəyişdirmişdir. Əgər ənənəvi cəmiyyətdə dil əsasən ailə, təhsil və kütləvi informasiya vasitələri çərçivəsində formalaşırdısa, rəqəmsal dövrdə bu proses sosial şəbəkələr, forumlar, onlayn oyunlar və virtual icmalar vasitəsilə həyata keçirilir. Bu mühitlərdə formalaşan dil modelləri sürətlə yayılır və qısa müddətdə geniş auditoriya tərəfindən mənimsənilir. Nəticədə dilin dəyişmə tempi əvvəlki dövrlərlə müqayisədə xeyli artmışdır. Rəqəmsal məkanda yaranan yeni ünsiyyət formaları mədəni davranış normalarına da təsir göstərir. Virtual etiket, onlayn ünsiyyət mədəniyyəti, rəqəmsal davranış kodeksləri müasir mədəniyyətin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Bu proses mədəniyyətin yalnız maddi və mənəvi irs kimi deyil, həm də davranış və ünsiyyət modeli kimi yenidən formalaşmasına səbəb olur. Beləliklə, rəqəmsal mədəniyyət anlayışı klassik mədəniyyət anlayışını tamamlayan yeni bir konsept kimi meydana çıxır. Dil və mədəniyyətin rəqəmsal transformasiyasında media amilinin rolu xüsusilə diqqətəlayiqdir. Rəqəmsal media mətnləri – bloqlar, podkastlar, videomateriallar və sosial media paylaşmaları – dilin üslubi müxtəlifliyini artırır. Bu mühitdə həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi üslublar paralel şəkildə mövcud olur və birbirinə təsir edir. Nəticədə dilin üslubi sərhədləri elastikləşir, yeni diskurs formaları yaranır. Mədəni identikliyin qorunması məsələsi rəqəmsal transformasiya şəraitində xüsusi aktualıq kəsb edir. Rəqəmsal mühitdə milli dəyərlərin təbliği məqsədilə yerli dillərdə keyfiyyətli məzmunun yaradılması mühüm əhəmiyyət daşıyır. Əks halda, xarici dillərdə yayımlanan dominant məzmun milli mədəni dəyərlərin arxa plana keçməsinə səbəb ola bilər. Bu baxımdan dövlət qurumları, təhsil müəssisələri və media subyektləri arasında koordinasiya fəaliyyət zəruri hesab olunur.

Rəqəmsallaşma mədəni irsin qorunmasında da yeni mərhələ açmışdır. Ənənəvi formada qorunması çətin olan mədəni nümunələr – şifahi xalq yaradıcılığı,

dialektlər, yerli adət-ənənələr – rəqəmsal daşıyıcılara köçürülərək sistemləşdirilir. Bu isə mədəni müxtəlifliyin qorunmasına və elmi tədqiqatların genişlənməsinə şərait yaradır. Eyni zamanda, bu materialların açıq platformalarda paylaşılması mədəni biliklərin demokratikləşməsinə xidmət edir.

Dil və mədəniyyətin rəqəmsal transformasiyası təhsil sistemində də struktur dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Rəqəmsal resurslardan istifadə dil bacarıqlarının inkişafında yeni metodoloji yanaşmaların tətbiqinə imkan yaradır. Onlayn kurslar, interaktiv tətbiqlər və virtual mühitlər dilin yalnız qrammatik deyil, mədəni kontekstdə öyrədilməsini də mümkün edir. Bu isə dil və mədəniyyətin ayrılmaz vəhdət təşkil etdiyini bir daha təsdiqləyir.

Rəqəmsal mühit dilin funksional imkanlarını genişləndirərək ünsiyyət formalarını dəyişir, eyni zamanda milli mədəniyyətin qorunması və təqdimatı üçün yeni vasitələr yaradır (Əliyev, 2018, s. 46–47).

Beləliklə, dil və mədəniyyətin rəqəmsal transformasiyasının davamlı və sağlam şəkildə inkişafı üçün elmi yanaşma, strateji planlaşdırma və mədəni məsuliyyət vacib şərtlər kimi çıxış edir. Rəqəmsal mühitin imkanlarından səmərəli istifadə etməklə dilin normativliyi və mədəni özünəməxsusluq qorunmalı, eyni zamanda qlobal inteqrasiya proseslərinə uyğunlaşma təmin edilməlidir. Bu balansın qorunması müasir cəmiyyətin mədəni və dil siyasətinin əsas prioritetlərindən biri olmalıdır. Aparılan təhlillər göstərir ki, dil və mədəniyyətin rəqəmsal transformasiyası müasir cəmiyyətin inkişaf dinamikasını müəyyən edən əsas amillərdən biridir. Rəqəmsal texnologiyaların sürətli inkişafı dilin funksional imkanlarını genişləndirməklə yanaşı, onun struktur, üslub və normativ xüsusiyyətlərinə də əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Bu proses nəticəsində dil yalnız kommunikasiya vasitəsi kimi deyil, həm də rəqəmsal mədəniyyətin formalaşdırıcı elementi kimi çıxış etməyə başlamışdır. Rəqəmsal mühitdə dilin çevikliyi və sürətli dəyişməsi yeni ünsiyyət modellərinin yaranmasına səbəb olmuşdur. Qısaltılmış ifadələr, simvollar, vizual elementlər və qeyri-rəsmi üslub formaları kommunikativ effektivliyi artırırsa da, ədəbi dil normalarının zəifləməsi riskini də ortaya çıxarır. Bu baxımdan, dilin normativliyinin qorunması ilə innovativ istifadəsi arasında balansın təmin edilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Mədəniyyətin rəqəmsal transformasiyası isə mədəni irsin qorunması, təbliği və gələcək nəsillərə ötürülməsi üçün yeni imkanlar yaratmışdır. Virtual muzeylər, rəqəmsal arxivlər və onlayn platformalar vasitəsilə milli-mədəni dəyərlər daha geniş auditoriyaya çatdırılır. Bununla yanaşı, qloballaşma və dominant mədəniyyətlərin təsiri milli mədəni identikliyin zəifləməsi təhlükəsini də gündəmə gətirir. Bu risklərin qarşısının alınması üçün məqsədyönlü mədəni və dil siyasətinin həyata keçirilməsi zəruridir.

Nəticə

Tədqiqat nəticəsində aydın olur ki, dil və mədəniyyətin rəqəmsal transformasiyası qarşılıqlı və ayrılmaz bir prosesdir. Dil mədəni dəyərlərin daşıyıcısı

olaraq rəqəmsal məkanda mədəni identikliyin əsas ifadə vasitəsinə çevrilir. Eyni zamanda, mədəni kontekst dilin məzmununu və funksional istiqamətlərini müəyyən edir. Bu qarşılıqlı təsir rəqəmsal cəmiyyətin mədəni strukturunun formalaşmasında mühüm rol oynayır. Rəqəmsal savadlılığın artırılması, milli dillərin texnoloji baxımdan inkişaf etdirilməsi və keyfiyyətli rəqəmsal məzmunun yaradılması bu prosesin davamlılığını təmin edən əsas şərtlər kimi çıxış edir. Təhsil sistemi, media və dövlət qurumlarının bu sahədə birgə fəaliyyəti dil və mədəniyyətin rəqəmsal mühitdə qorunması və inkişafı baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Nəticə etibarilə, dil və mədəniyyətin rəqəmsal transformasiyası nə tamamilə mənfi, nə də tamamilə müsbət bir proses kimi qiymətləndirilə bilər. Bu prosesin nəticələri onun necə idarə olunmasından asılıdır. Elmi əsaslara söykənən, milli-mədəni dəyərləri qoruyan və eyni zamanda qlobal çağırışlara açıq olan strategiyalar vasitəsilə rəqəmsal transformasiya dil və mədəniyyətin zənginləşməsinə və davamlı inkişafına xidmət edə bilər.

Ədəbiyyat

1. Crystal, D. (2011). *Internet linguistics: A student guide*. London: Routledge. 210 p.
2. Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed.). Oxford: Wiley-Blackwell. 597 p.
3. Əliyev, R. Ə. (2018). Dil və mədəniyyət münasibətlərinin müasir aspektləri. *Dil və Ədəbiyyat*, 3, 45–52.
4. Məmmədov, N. M. (2020). *Qloballaşma şəraitində milli mədəniyyət və rəqəmsallaşma problemləri*. Bakı: Elm və Təhsil. 184 s.

Mayisa Elshad Garashova

DIGITAL EVOLUTION OF LANGUAGE AND CULTURE ON DIGITAL PLATFORMS

Abstract

Digital transformation is a global process that has permeated all spheres of modern society. This process has led to profound changes, particularly in the fields of language and culture. As a result of the rapid development of information and communication technologies, the ways in which language is used, disseminated, and preserved have been renewed, and the transmission of cultural values has shifted to the digital sphere. In the context of digital transformation, language functions not only as a means of communication but also as a key component of digital content. Social networks, messengers, blogs, online media, and artificial intelligence-based platforms have expanded the functional capacities of language. In this environment, new words, abbreviations, emojis, and symbols emerge, and the lexical and stylistic structure of language changes. At the same time, the boundaries between spoken and written language are becoming increasingly blurred, while informal communication forms gain dominance. The digital transformation of culture strengthens the

interaction between national and global cultures. Through digital platforms, examples of music, folklore, traditions, literature, and art are made accessible to a wide audience. On the one hand, this contributes to the preservation and promotion of cultural diversity; on the other hand, it increases the risk of assimilation of national cultural values under the influence of globalization.

Keywords: digital transformation, digital platforms, language development, cultural evolution, social networks, globalization, national identity, communication technologies, artificial intelligence, cultural heritage.

Маиса Карашова Эльшад

ЦИФРОВАЯ ЭВОЛЮЦИЯ ЯЗЫКА И КУЛЬТУРЫ НА ЦИФРОВЫХ ПЛАТФОРМАХ

Аннотация

Цифровая трансформация является глобальным процессом, который охватил все сферы современного общества. Этот процесс привёл к глубоким изменениям, особенно в области языка и культуры. В результате стремительного развития информационно-коммуникационных технологий формы использования, распространения и сохранения языка обновились, а передача культурных ценностей перешла в цифровое пространство. В условиях цифровой трансформации язык выступает не только средством общения, но и основным элементом цифрового контента. Социальные сети, мессенджеры, блоги, онлайн-медиа и платформы, основанные на искусственном интеллекте, расширили функциональные возможности языка. В этой среде возникают новые слова, сокращения, эмодзи и символы, изменяются лексическая и стилистическая структура языка. В то же время границы между разговорной и письменной речью становятся всё более размытыми, а неформальные формы общения приобретают доминирующее значение. Цифровая трансформация культуры усиливает взаимодействие национальных и глобальных культур. Посредством цифровых платформ образцы музыки, фольклора, традиций, литературы и искусства становятся доступными широкой аудитории. С одной стороны, это способствует сохранению и популяризации культурного разнообразия, с другой стороны, усиливает риск ассимиляции национальных культурных ценностей под влиянием глобализации.

Ключевые слова: цифровая трансформация, цифровые платформы, развитие языка, эволюция культуры, социальные сети, глобализация, национальная идентичность, коммуникационные технологии, искусственный интеллект, культурное наследие.

Rəyçi: Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Yunusova Şönlə Əsəd q.